II

(Retsakter hvis offentliggørelse ikke er obligatorisk)

KOMMISSIONEN

KOMMISSIONENS BESLUTNING

af 11. juli 1983

om en procedure i henhold til EØF-traktatens artikel 85 (IV/29.395 — Windsurfing International)

(Den tyske og den engelske tekst er de eneste autentiske)

(83/400/EØF)

KOMMISSIONEN FOR DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABER HAR —

under henvisning til traktaten om oprettelse af Det europæiske økonomiske Fællesskab,

under henvisning til Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962 [1], første forordning om anvendelse af bestemmelserne i traktatens artikel 85 og 86, senest ændret ved akten vedrørende Grækenlands tiltrædelse, særlig artikel 3, stk. 1, artikel 4 og artikel 15, stk. 2,

under henvisning til de klager, der er indgivet til Kommissionen i denne sag i henhold til artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 17, af virksomhederne IMA AG, Arbon, Tabur Marine S.A., Paris, Dufour S.A., Paris, og Tabur Marine (Det forenede Kongerige) Ltd, Slough, SC France, Marseille, Surfer's Paradise GmbH, Rosenheim, Cowabanga Sportartikel, München, European Surfing Company B.V., Amersfoort, Alpina Plast AG, Eichberg, Kunststofftechnik Peter Degler GmbH samt SC-Products Surfgerät- und Zubehör-Handels GmbH, begge Grassau, Seal Marine Ltd, Liskeard, og Surf Sales Ltd, St. Leonards-on-Sea, Point Sportgeräte GmbH, Point AG og Exa Point Marine Vertrieb GmbH, alle München, Sodim Paris, Brakeborough Ltd, Headley Down (Nr. Bordon), Daher France, Marseille, og Skipper International, Hennebont, Crit S.A., Saint-Ouen, og Open Surf, Saint-Rémy-les-Chevreuses og Helmut Kertscher & Co, Hamburg,

under henvisning til Kommissionens beslutning af 7. juni 1982 om at indlede en procedure i denne sag,

efter at de berørte virksomheder i henhold til artikel 19, stk. 1, i forordning nr. 17, samt i henhold til Kommissionens forordning nr. 99/63/EØF af 25. juli 1963 om udtalelser i henhold til artikel 19, stk. 1 og 2, i forordning nr. 17 [2] har haft lejlighed til at udale sig om de af Kommissionens fremførte klagepunkter, og under henvisning til de af virksomhedene Windsurfing International Inc., Ostermann, Akutec, Klepper og Windsurfing Central, fremførte skriftlige udtalelser, samt under henvisning til mundtlig høring den 20. september 1982 af virksomhederne Windsurfing International Inc. og Windsurfing Central,

under henvisning til udtalelse af 23. marts 1983 fra Det rådgivende Udvalg for kartel- og Monopolspørgsmål i henhold til artikel 10 i forordning nr. 17, og

---

[1] EFT nr. 13 af 21. 2. 1962, s. 204/62.

[2] EFT nr. 127 af 20. 8. 1963, s. 2268/63.

ud fra følgende betragtninger:

A. De faktiske omstændigheder

De faktiske omstændigheder kan sammenfattes således:

I. PRODUKTET

Windsurfere eller sejlbrætter er blevet udviklet ud fra en idé om at anvende de allerede velkendte surfbrætter til sejlads på bølger med vinden som drivkraft, også i farvande, hvor der ikke er nogen brænding. Sejlbrætter består af et brætformet kunststofskrog, fyldt ud med skum. I midten er der et stiksværd. Desuden findes et sejlarrangement, der er fastgjort på skroget, og som er bevægeligt i alle retninger. Sejlarrangementet består i det væsentlige af mast, masteled, sejl og gaffelbom og benævnes i det følgende »rig«.

Som følge af videreudviklingen af dette nye produkt hersker der i dag forskelle mellem brætterne, for så vidt angår det til udskumning og til skallen anvendte materiale, konstruktionen (éndelt eller til at sætte sammen) og de af formen betingede anvendelsesmuligheder (allround-, kapsejlads-, fun- eller surfboards). Også sejlenes størrelse afhænger af anvendelsen (kapsejlads-, normal- og stormsejl). Siden april 1980 har der i Forbundsrepublikken Tyskland eksisteret en DIN-norm 7873, der fastlægger sikkerhedskravene for sejlbrætter i henhold til loven om sikkerhedsforskrifter for apparater (Gerätesicherheitsgesetz, BGBI Nr. 42 Teil I, 1968).

Riggenes enkelte dele samt hele riggen og skrogene kan ofte kombineres med hinanden, uafhængigt af hvor de er produceret. Alle apparatets enkelte dele sælges på markedet hver for sig som reservedele. Fremstillingsomkostningerne og priserne for selve brætterne ligger gennemsnitligt fra 50 % til 100 % over omkostningerne for og priserne på rigge. Skrogene bygges til dels også af privatpersoner selv, som kan finde konstruktionsvejledninger i de relevante fagtidsskrifter.

II. DE DELTAGENDE VIRKSOMHEDER

1. Selskabet Windsurfing International Inc. (WSI), Torrance, Californien, USA, blev grundlagt som familieselskab af Hoyle Schweitzer og har haft afgørende betydning for udviklingen af sejlbrættet. Selskabet driver virksomhed i hele verden. Omsætningen var i 1980 .... [1], der dels hidrører fra salget af windsurfere og dels fra indtægter af licensaftaler om fremstilling heraf. WSI er først for nylig begyndt at producere sejlbrætter i Europa. Her har selskabet hidtil begrænset sine umiddelbare aktiviteter til at administrere og udnytte sin industrielle ejendomsret, en opgave, der overvejende har været varetaget af patentagenten Axel Hansmann, München.

Den af WSI udviklede sejlbrætmodel »Windsurfer« blev i første omgang solgt i Europa af virksomheden Koninklijke Textielfabrieken Nijverdal Ten Cate N.V. gennem dennes datterselskab Ten Cate Sports B.V. (Ten Cate). Ved aftale af 1. januar 1973 fik Ten Cate af WSI eneret for i Europa til at fremstille og sælge »Windsurfer« på basis af den tekniske know-how, WSI havde leveret og fortsat løbende skulle levere. Ten Cate fik i denne aftale tillige overdraget det i Forbundsrepublikken Tyskland og Frankrig anmeldte ordmærke »Windsurfer« og »Windsurfing« samt et figurmærke med form som et stiliseret sejl (et såkaldt »logo«), som Ten Cate var forpligtet til at benytte. Ten Cate skulle påtage sig at anmelde disse mærker i andre europæiske lande. Ved aftalens udløb skal samtlige varemærkerettigheder overgå til WSI.

Derudover var Ten Cate — i det mindste i praksis — i første række eksklusiv (hoved)licenstager af en eventuel industriel ejendomsret, som måtte blive tildelt for den overdragne tekniske know-how eller dele heraf i forskellige europæiske lande, og Ten Cate skulle — i indforståelse med WSI — i givet fald kunne meddele underlicenser. I overensstemmelse hermed blev der i 1976 indgået licensaftaler mellem Ten Cate som licensgiver og Ostermann (jf. pkt. 2) samt i 1977 mellem Ten Cate og Shark (jf. pkt. 3). Disse licensaftaler vedrørte udnyttelsen af det dengang anmeldte tyske patent nr. 19 14 602.4.-22 samt udnyttelsen af de øvrige europæiske anmeldte patenter. Gennem tillægsaftaler af 6. juli 1978 til disse to aftaler trådte WSI direkte i licenstagers sted. Alle yderligere licensaftaler blev indgået direkte af WSI. I en særlig aftale af 9. august 1979 mellem WSI og Ten Cate blev WSI's eneret til at indgå yderligere licensaftaler udtrykkeligt fastlagt.

Siden den 21. april 1982 gælder der en ny aftale om forholdet mellem Ten Cate og WSI: i henhold hertil opretter begge i første omgang et fællesforetagende

---

[1] I medfør af artikel 21, stk. 2, i forordning nr. 17 finder der ingen offentliggørelse sted i *De Europæiske Fællesskabers Tidende* af tallene for omsætningen.

»Windsurfing International Europe B.V.«, hvor WSI frem til udgangen af 1984 vil overtage alle Ten Cate's andele. WSI ønsker via denne virksomhed at opbygge sin egen produktion og eget salg af »Windsurfer« i Europa. Ten Cate får en simpel licens på WSI's industrielle ejendomsret og må fremover ikke længere anvende de nævnte varemærker. Det i aftalen regulerede forhold mellem WSI og Ten Cate er ikke genstand for denne beslutning.

2. Windglider Fred Ostermann GmbH (Ostermann), Altforweiler, Forbundsrepublikken Tyskland, beskæftiger sig udelukkende med fremstilling og salg af sejlbrætter og tilsvarende tilbehør. Dette har selskabet gjort siden 1976 på grundlag af en licensaftale, der først blev indgået med Ten Cate, og som siden er overgået til WSI. Ostermanns omsætning af sejlbrætter udgjorde:

1978	... DM
1979	... DM
1980	... DM.

Bortset fra skrogene, som delvis fremstilles i egen produktion, køber Ostermann fra anden side alle øvrige sejlbrætkomponenter komplet eller til sammenbygning. Ostermanns modeller er blandt andet blevet kendt under navnet »Windglider«. Dette bræt blev ved beslutning fra de kompetente sportsforbund foreløbig erklæret som hørende til den olympiske kapsejladsklasse. Sejlbrætsejlads skal optages som sportsgren ved De olympiske Lege i 1984.

I begyndelsen af 1982 blev Ostermann overtaget af den franske koncern Bic Marine S.A., hvortil også hører virksomheden Dufour, der i dag anses for at være verdens største producent af sejlbrætter.

3. Shark Wassersportgeräte GmbH (Shark), Bassum, Forbundsrepublikken Tyskland, er et helejet datterselskab af Kolbus Kunststoffwerke GmbH. Fra den 30. marts 1977 har firmaet i første række været underlicenstager af Ten Cate. Fra den 6. juli 1978 har virksomheden haft en licensaftale direkte med WSI. Sharks samlede omsætning af sejlbrætter udgjorde:

1978	... DM
1979	... DM
1980	... DM.

Shark køber samtlige skrog, master (aluminiumsrør), mastefødder og bomme fra moderselskabet Kolbus, som også leverer til Ten Cate og andre licenshavere. Sejlene køber Shark, i lighed med de fleste andre konkurrenter, fra en producent i Hongkong. Shark har hidtil overvejende fremstillet de såkaldte »Systemboards«, der kan sættes sammen. Produktionen er endnu forholdsvis beskeden.

4. Akutec Angewandte Kunststofftechnik GmbH (Akutec), München, Forbundsrepublikken Tyskland, er en kunststofforarbejdende virksomhed. Den fremstiller og sælger sejlbrætter på grundlag af en licensaftale, indgået den 1. juli 1978 med WSI. Virksomhedens omsætning af sejlbrætter udgjorde:

1978	... DM
1979	... DM
1980	... DM.

Frem til 1980 indkøbte Akutec samtlige komponenter fra underleverandører. I den seneste tid er selskabet også begyndt at producere skrog og bomme selv. Akutecs modeller har navnet »HiFly«.

5. S.A.N. Warenvertriebsgesellschaft mbH (S.A.N.), Neckarsulm, Forbundsrepublikken Tyskland, er et helejet datterselskab af Binder Kunststofftechnik GmbH. S.A.N. har siden den 1. januar 1979 været licenstager af WSI. Virksomhedens omsætning af sejlbrætter udgjorde:

1978	... DM
1979	... DM
1980	... DM.

S.A.N. har ingen egenproduktion overhovedet. Samtlige komponenter købes udefra eller fremstilles af andre producenter efter S.A.N.'s specifikationer.

6. Klepper Beteiligungs GmbH & Co Bootsbau KG (Klepper), Rosenheim, Forbundsrepublikken Tyskland, tilhører Klepper Beteiligungs GmbH & Co, som udover båd- og yachtbygning beskæftiger sig med fremstilling af gymnastik- og sportsredskaber samt beklædning. Klepper har med virkning fra den 1. januar 1979 fået en licens fra WSI til konstruktion og salg af sejlbrætter, som virksomheden allerede tidligere havde produceret Marine), Skipper International og Sainval (alle Frankrig) samt Sordelli (Italien).

1978	... DM
1979	... DM
1980	... DM.

Klepper producerer selv mastefødder, bomme og sejl; masterne købes udefra, mens skrogene produceres efter ordre. Kleppers modeller har bogstavsbetegnelsen »S«.

7. Marker Surf GmbH (Marker), Garmisch-Partenkirchen, Forbundsrepublikken Tyskland, er et helejet datterselskab af Marker GmbH, der først og fremmest fremstiller skibindinger. Licensaftalen mellem WSI og Marker blev indgået den 21. august 1980. Marker havde i 1980 endnu ikke opnået nogen omsætning af sejlbrætter. Marker har fra 1981 samlet sejlbrætkompo-

nenter, som virksomheden har købt eller har ladet udføre efter sine specifikationer, og virksomheden sælger dem under navnet »Mark 1«.

8. Windsurfing Central GmbH (WSC), Rodgau, Forbundsrepublikken Tyskland, er et handelsforetagende, der har specialiceret sig i salg af sejlbrætter og tilbehør, og virksomheden er selvstændig eneimportør for Ten Cate i Forbundsrepublikken Tyskland. Den leverer til ca. 400 detailhandelsforretninger i Forbundsrepublikken Tyskland. Firmaets omsætning af sejlbrætter udgjorde i 1980 ... DM. WSC er i mellemtiden også begyndt at sælge andre fabrikanters windsurf udstyr.

Andre licensaftaler, som WSC har indgået med andre virksomheder fra udgangen af 1981/begyndelsen af 1982, er ikke genstand for denne beslutning.

III. MARKEDET FOR SEJLBRÆTTER

Det relativ nye marked for sejlbrætter i Europa er meget dynamisk, og samtidig er der i de seneste år sket en betydelig vækst, der dog har frembudt store forskelle fra medlemsstat til medlemsstat, samt hastigt skiftende markedspositioner for de talrige sælgere. Det patent, der eksisterer i Forbundsrepublikken Tyskland for en »Rig til et sejlbræt« og en endnu mere vidtgående patentbeskyttelse for windsurf-apparater i Det forenede Kongerige (i det følgende benævnt UK-patent) til fordel for WSI (jf. nærmere under afsnit IV, pkt. 1) har i afgørende omfang påvirket konkurrencevilkårene. Nedenstående tal kan i mangel af mere nøjagtigt statistisk materiale kun betragtes som skøn, hvor dog størrelsesforholdene kommer passende til udtryk.

1. Ca. en tredjedel af den samlede europæiske produktion af windsurfere afsættes i Forbundsrepublikken Tyskland; frem til begyndelsen af 1980 i alt ca. 70 000 stk. I 1980 blev der solgt mindst 80 000 yderligere sejlbrætter på det tyske marked.

Samtlige licenstageres markedsandel i Forbundsrepublikken Tyskland lå i 1979/80 på ca. 70 %. Efter skøn fra Ten Cate er den omtrentlige fordeling følgende:

Virksomhed	1979		1980	
	stk.	%	stk.	%
Ostermann	± 12 000	30	± 20 000	25
Ten Cate (WSC)	± 6 000	20	± 12 000	15
S.A.N.	± 4 500	11	± 12 000	15
Akutec	± 3 500	9	± 5 600	7
Klepper	± 2 500	7	± 3 200	4
Shark	—	—	± 3 200	4
Licenstagere: i alt	28 500	77	56 000	70
Samlet marked	35 000	100	80 000	100

Siden da er der sket en ikke ubetydelig forskydning i de enkelte licenstageres indbyrdes markedsstillinger. Men deres markedsandel på i alt 70 % i Forbundsrepublikken Tyskland er fortsat den samme og kan muligvis endog være steget noget som følge af en skærpet gennemtvingelse af patentbeskyttelsen mod sælgere uden licens. Disse nøjes delvis med at udbyde brætter uden rigge, eller de forsyner det tyske marked fra produktions- og salgssteder uden for Forbundsrepublikken Tyskland, men i nærheden af grænsen.

2. Antallet af solgte sejlbrætter i andre medlemsstater udgjorde i 1980 i alt:

Frankrig	ca. 85 000 stk.,
Nederlandene	ca. 40 000 stk.,
Italien	ca. 10 000 stk.,
Storbritannien	ca. 5 000 stk.,
Belgien	ca. 3 000 stk.

Deraf følger, at de vigtigste afsætningsområder i Fællesskabet ud over Forbundsrepublikken Tyskland er Nederlandene og Frankrig. Licenstagerne har for 1980 skønnet deres markedsandel i Fællesskabet til ca. 35 % (ekskl. Forbundsrepublikken Tyskland). Af i alt 40 fabrikanter er de vigtigste konkurrenter for licenstagerne i de medlemsstater, hvori der ikke findes nogen patentbeskyttelse, virksomhederne Mistral, Dufour (Bic Marine), Skipper International og Sainval (alle Frankrig) samt Sordelli (Italien).

Licenstagerne har for 1980 skønnet deres andel på det nederlandske marked til ca. 40 %, på det franske

marked til ca. 15 til 20 %. Ifølge andre kilder lå deres andel på det franske marked noget lavere:

	Stk.	%
Ten Cate	6 000	± 7
S.A.N.	2 400	± 3
Ostermann	1 500	± 1,8
Akutec	500	± 0,5
Klepper	170	± 0,2
Licenstagere i alt		± 12,5

I årene 1979 og 1980 udgjorde licenstagernes eksport til andre medlemsstater i alt mellem 45 og 50 % af deres samlede afsætning (med forskelle alt efter virksomhed).

IV. AFTALERNE MELLEM WSI OG DE TYSKE LICENSTAGERE

1. Genstand for licensaftalerne

Genstand for licensaftalerne er det tyske patent nr. 19 14 602.4-22 og UK-patent nr. 1.258.317 (med tillægspatent nr. 1.551.426).

a) Opfinderne Hoyle Schweitzer og James Drake anmeldte den 21. marts 1969 et patent for Forbundsrepublikken Tyskland, idet de påberåbte sig anmeldelsens prioritet i De forenede Stater den 27. marts 1968. De oprindelige patentkrav lød på et »vinddrevet fartøj« (anmeldelse af 21. marts 1969) eller et »sejlbræt med en sejlbærende mast« (ændret anmeldelse af 18. juli 1973). Efter at de i disse anmeldelser formulerede krav var stødt på betænkeligheder fra de tyske patentmyndigheders side på grundlag af teknikkens hidtidige stade, stillede patentmyndighederne med afgørelse af 21. august 1973 en patentmeddelelse i udsigt for kombinationen af et sejlbræt med mast, der kan drejes i alle retninger og en bom med oval todelt form. Dernæst anmeldte WSI med ansøgninger af 7. og 9. januar 1974 ændrede krav, der igen lød på et »sejlbræt« og betegnede det som opfindelsens opgave at udforme et sejlbræt således, at det ikke frembyder de ulemper, der — hvad manøvreringen angår — er kendetegnende for de efter teknikkens stade allerede kendte konstruktioner. Patentmyndigheden godkendt imidlertid ikke disse krav, men foreslog ved afgørelse af 24. januar 1974, at hovedkravet skulle lyde på en »rig til et sejlbræt«. Den ændrede i overensstemmelse hermed ligeledes indholdet af patentbeskrivelsen, i henhold til hvilken opfindelsens opgave skal bestå i »at udforme riggen til sejlbrættet således, at man med sejlbrættet også kan sejle forholdsmæssigt højt op mod vinden, samtidig med at sejlet eller riggene skal være lette at tage af, således at brættet kan modstå stærke vinstød uden at kuldsejle«. Løsningen af denne opgave var kendetegnet ved, »at mastefoden er fastgjort ved hjælp af et kardanled på sejlbrættet, således at den er bevægelig i alle retninger, og at der som rundholter til at fastholde og til at dreje sejlet eller riggen er monteret to over for hinanden liggende, udadkrummede bomme, anbragt som en gaffel, ved hvis nokker sejlet er fastgjort, og mellem hvilke det passerer løst, idet sejlets underlig løber fra nokkerne diagonalt ned til masten, og de to bomme er fastgjort oven over halsbarmen på masten.«

WSI erklærede sig indforstået med denne ændrede form. Den blev i overensstemmelse hermed fremlagt den 27. juni 1974 i patentklasse B63H (Schiffsantrieb und Steuerung der Schiffe (fremdrivning og styring af skibe)), underklasse 9/00 (Vorbetriebselemente, die durch Wind beaufschlagt werden; Anordnungen davon (vindfremdrevne elementer; indretninger heraf)). Ved afgørelse af 31. marts 1978 har de tyske patentmyndigheder meddelt patentet i en i forhold til den fremlagte tekst lettere ændret form. Som den opgave, der ligger til grund fro foreliggende opfindelse, defineres nu »en rig til et sejlbræt . . . . . , der skal udformes således, at man med god profileringsmulighed gør det muligt også under svære sejladsforhold at bringe sejlet i de forskellige nødvendige positioner for de ønskede manøver, og navnlig at vende det let, idet det på trods af mastefodens bevægelighed i alle retninger i forhold til sejlbrættet skal undgås, at masten adskilles uønsket fra sejlbrættet.« Som kendetegnende for den dertil foreslåede løsning anføres i patentbeskrivelsen bl.a., at den tillader en gunstig håndtering af riggen, der i modsætning til allerede kendte håndsejlanordninger gør det muligt at krydse også direkte op mod vinden samt at sikre stabilitet også ved kraftige vindstød eller i bølgegang ved kysten. Kommissionen har under proceduren fået indseende i de akter fra den tyske patentmyndighed, hvoraf patentmeddelelsen fremgår.

Der er rejst talrige indsigelser mod afgørelsen om patentmeddelelsen på grundlag af teknikkens hidtidige stade, og Bundespatentgericht afsagde den 28. november 1979 kendelse herom. I denne kendelse blev indsigelserne i det væsentlige afvist, og hovedkravet i patentet blev erstattet med følgende ordlyd i

henhold til et subsidiært krav II fra anmelderen selv den 13. november 1979: »rig til et sejlbræt med et sejl udspændt mellem en mast og en krummet rundholt, idet den ustagede rig er fastgjort på sejlbrættet ved hjælp af et kardanled, således at den er bevægelig i alle retninger, og den holdes fast af sejleren ved rundholten og reguleres i en vis vinkel i forhold til sejlbrættet og vinden, og sejlet er desuden forbundet med rundholten udelukkende gennem dennes nokker, sejlets underlig løber fra nokkerne diagonalt ned til masten, og rundholten er fastgjort oven over halsbarmen på masten, kendetegnet ved, at sejlet (. .) holdes med sit forlig (. .) til masten (. .), og at der som rundholt til at fastholde og vende sejlet eller riggen er monteret en todelt bom bestående af to over for hinanden liggende, udad krummede bomme (. .), mellem hvilke sejlet (. .) passerer løst.« I sin kendelse angiver Bundespatentgericht som væsentligt kendetegn for opfindelsen de to overfor hinanden liggende, udad krummende bomme.

Det tyske patent har været genstand for talrige sager om patent krænkelse, som WSI har ført mod forskellige virksomheder. Under en sag mod en fabrikant af sejl, der var særlig egnede til brug i windsurfer-rigge, betegnede Bundesgerichtshof i præmisserne i sin dom (sagsnr. X ZR 70/80) af 10. december 1981 (1) som kombinationselementer den i alle retninger bevægelige mast, sejlet og de udadkrummende rundholter (bomme). WSI har desuden i endnu et søgsmål ved Landgericht München I forsøgt at få nedlagt forbud mod, at en importør af sejlbrætter sælger disse i Forbundsrepublikken Tyskland, idet det som begrundelse blev anført, at dette udgjorde i det mindste et indirekte patentindgreb, idet brættet hører til den patentbeskyttede kombination. Under henvisning til den ovennævnte dom ved Bundesgerichtshof har Landgericht München I ved dom af 2. marts 1982 frifundet sagsøgte bl.a. med den begrundelse, at patentet vedrører en »rig til et sejlbræt«, men på ingen måde en »rig med et sejlbræt«. WSI fik ikke medhold i sin anke ved dom af 13. januar 1983 i Oberlandesgericht München (sagsnr. 6 U 2244/82).

b) I Det forenede Kongerige fremgår WSI's patentbeskyttelse af et hovedpatent nr. 1.258.317 — anmeldt den 28. februar 1969 under den allerede nævnte prioritet i USA og offentliggjort den 30. december 1971 — samt af et tillægspatent nr. 1.551.426 — anmeldt den 8. november 1976 med tilføjelser i 1977 og offentliggjort i sin helhed den 30. august 1979.

Krav 1. i patent nr. 1.258.317 lyder: »et vinddrevet befordringsmiddel med et legeme, en ustaget mast, der er forbundet med nævnte legeme gennem et led, således at masten kan bevæge sig i alle retninger, såfremt den ikke holdes fast af brugeren af befordringsmidlet, samt med et med en kant på masten ført sejl, og et par krummede bomme, hvis ender dels er forbundet med hinanden og er fastgjort på nævnte mast, og de andre ender af bommene er fastgjort til hinanden på en sådan måde, at der samtidig består en forbindelse til sejlet, således at det nævnte sejl kan holdes stramt udspændt mellem bommene.« De yderligere krav 2, til 7, specificerer enkelte elementer i krav 1, navnlig at der kan være tale om et fartøj, der yderligere er forsynet med et sværd.

I patent nr. 1.551.426 udvides patentkravet til hovedsagelig at omfatte fartøjer af netop nævnte art, hvor de to bomme ikke er krummede i forhold til hinanden, men derimod — via passende forbindelse — danner et rektangel, en trekant eller andre former. I patentet er der kun indeholdt specifikationer vedrørende skroget, for så vidt som der er anbragt en åbning til et flytbart stiksværd (krav nr. 16).

I en sag om patentkrænkelse anlagt af WSI ved High Court i London blev patenterne af retten kendt ugyldige på sagsøgtes modkrav på grundlag af manglende nyhed og på grundlag af manglende selvstændig opfinderindsats (Windsurfing International Inc. v. Tabur Marine (Great Britain) Ltd — dom af 7. april 1982 — Withford J.). Denne dom er anket.

På baggrund af det uvisse indhold af UK-patentet har Kommissionen undladt at inddrage det britiske marked i denne procedure.

2. Aftalebestemmelserne

I aftalerne var — med redaktionelle afvigelser i hvert enkelt tilfælde — i det væsentlige fastsat følgende:

a) Som produkt, for hvilket der var meddelt licens, var blevet fastlagt et komplet sejlbræt, der består af riggen og en nøje afgrænset brættype fra licenstageres produktion; dette bræts egenskaber indgik i form af et bilag i aftalen. Med hensyn til det således definerede komplette produkt gav WSI den pågæl-

(1) Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht 1982, s. 165.

dende licenstager for det ovenfor nævnte tyske patent en simpel licens til fremstilling, udnyttelse og salg. Licensen for det nævnte UK-patent vedrørte kun retten til salg.

Aftalen med Shark, der ikke udtrykkeligt omfattede UK-patentet, indeholdt ingen nøjagtig afgrænsning af en bestemt brætmodel i ovenfor nævnte forstand og betegnede som genstand for den meddelte licens også kun en »rig til et sejlbræt«. Shark havde imidlertid fået forbud mod »at fremstille, tilbyde og sælge rigge undtagen sammen med sejlbrætter, der består af flere dele«.

Desuden var det i aftalerne fastsat, at alle ændringer, som licenstager måtte foretage på det som en del af licensproduktet definerede bræt, eller en kombination af andere brættyper med den patentbeskyttede rig, kræver WSI's samtykke. WSI erklærede sig villig til ikke »uden skellig grund« at nægte at give sit samtykke, forudsat at de påtænkte ændringer ikke forringer licensproduktets kvalitet. En yderligere forudsætning var, at der ikke med det nye bræt sker en indskrænkning af »Ten Cate's rettigheder« (således aftalen med Akutec) eller »andre licenstageres rettigheder« (således aftalen med S.A.N., Klepper og Marker). Ostermann havde generelt forbud mod at fremstille polyethylen-brætter.

b) Ligesom i aftalen med Shark var det i aftalerne med S.A.N., Klepper og Marker derudover udtrykkeligt fastlagt, at licenstagerne kun måtte fremstille genstande eller dele heraf, der er omfattet af patentet, med henblik på anvendelse i det i aftalen fastlagte komplette licensprodukt og kun må forhandele disse sammen med dette produkt.

c) Som licensafgift aftaltes en bestemt procentsats af nettosalgsprisen for det i henhold til aftalen fastlagte licensprodukt, dvs. for det komplette sejlbræt. I nogle tilfælde (Akutec, S.A.N. og Klepper) var der desuden som betingelse fastsat en tilsvarende licensafgift på nettoindtægter af leje af de pågældende sejlbrætter.

d) For så vidt angik licensens geofrafiske gyldighedsområde, indeholdt aftalerne forskellige bestemmelser.

I aftalen med Ostermann var der fastsat en fremstillings- og salgsret for hele Europa. Sharks fremstillingsret var begrænset til Forbundsrepublikken Tyskland.

Licensen med Akutec var, for så vidt angår fremstillingen, udtrykkeligt begrænset til det sted, hvor licenstagerens produktionssted befinder sig på tidspunktet for indgåelsen af aftalen. Det samme gjaldt — på grundlag af ændrede aftaler fra december 1980 — for aftalerne med S.A.N., Klepper og Marker. Ved flytning af produktionsstedet havde WSI ret til at opsige aftalen med omgående virkning.

I aftalerne med S.A.N., Klepper og Marker var der oprindeligt aftalt en fremstillingsret for hele Forbundsrepublikken Tyskland, idet det dog var tilladt disse licenshavere at fremstille enkeltdele af licensproduktet uden for det af licensen omfattede område, såfremt de blev transporteret derhen og blev samlet til komplette sejlbrætter dér. Derimod blev direkte salg uden for licensområdet af enkeltdele produceret uden for dette område, samt flytning af hele produktionsstedet uden for licensområdet, i aftalen betragtet som grund til øjeblikkelig opsigelse.

e) Licenshaverne var forpligtede til på hvert enkelt bræt i deres sortiment at anbringe et mærke, hvoraf det fremgår, at dette er blevet fremstillet på licens fra WSI eller Hoyle Schweitzer (i aftalerne med Ostermann og Shark var det oprindelig bestemt, at det på brættet skulle anføres, at det var fremstillet på licens fra Ten Cate).

f) Licenshaverne forpligtede sig til ikke at bruge det — i Europa af Ten Cate hidtil benyttede — ordmærke »Windsurfer« og »Windsurfing« samt logo-figurmærket og til at anerkende disse som gyldige varemærker.

g) Aftalerne med Ostermann og Shark indeholdt en forpligtelse for licenshaverne til ikke at anfægte de overdragne rettigheder.

WSI har siden udgangen af 1981/begyndelsen af 1982 indgået nye aftaler med de nævnte licenstagere, hvori de ovenfor anførte forpligtelser er blevet ophævet eller ændret. Disse nye aftaler er ikke genstand for denne beslutning. Der tages forbehold for, at de senere kan blive undersøgt med henblik på en eventuel anvendelse af EØF-traktatens artikel 85 og 86.

3. Aftalerne i praksis

Af de dokumenter, Kommissionen er kommet i besiddelse af på grundlag af de gennemførte undersøgelser, fremgår følgende yderligere forhold:

a) For WSI var det afgørende kriterium for overdragelse af licenser og tilladelse for licenstagere til at

producere nye brætter, at de forskellige brættyper måtte have en tilstrækkelig »afstand« fra hinanden. På samme måde blev det i talrige af de af Kommissionen foreliggende brevvekslinger til stadighed påpeget, at WSI kun gav »licens for produkter, men ikke virksomheder«. Med »produkter« menes her selve sejlbrætterne. WSI foranledigede også licenstagere til inden endeligt samtykke at forelægge deres nye modeller for andre licenstagere med henblik på at indhente deres skøn — uden at WSI imidlertid over for disse licenstagere anerkendte en formel ret til samtykke. Således blev der også i visse tilfælde tale om, at visse brættyper blev afvist, fordi disse efter WSI's opfattelse var for lig andre licenstageres allerede eksisterende brætter. Kvalitets- eller sikkerhedskrav til de pågældende brætter spillede ikke nogen rolle for deres godkendelse. WSI udøvede heller ikke, hvad dette angik, nogen kontrol overhovedet med licenstagernes løbende produktion.

b) Ud over de allerede nævnte talrige søgsmål om patentkrænkelse, som WSI har anlagt, lod WSI ved flere lejligheder udsende advarselsskrivelser gennem sin tyske patentagent til tyske fabrikanter og tillige forhandlere, hvori WSI truede med at anlægge sag om patentkrænkelse, eksempelvis i tilfælde af salg af brætter for hvilke der ikke var givet licens, eller i tilfælde af separat levering af rigge. WSI fremsendte desuden ved flere lejligheder rundskrivelser til licenstagerne, hvori der blev gjort opmærksom på faren for indtrængen fra outsidere på markedet, såfremt disse fik leveret rigge. Nogle licenshavere tilsluttede sig denne advarsel. Endnu i oktober 1981 advarede WSI flere licenstagere, deriblandt Akutec, mod opsigelse af licensaftalen, såfremt de separat måtte sælge rigge ud over reservedelsbehovet.

Uafhængige brætfabrikanter eller -importører, der rettede forespørgsler til enkelte licenstagere om levering af rigge alene, fik i overensstemmelse hermed afslag fra de fleste licenshavere. I det omfang de overhovedet besvarede forespørgsler herom, henviste licenstagerne dels til sammensætningen af deres sortiment, som ikke indeholdt enkelte rigge, dels til egenbehovet, der lagde beslag på hele deres kapacitet, og dels på den påståede eksisterende patentsituation, ifølge hvilken der var risiko for patentkrænkelse. Licenstagerne enedes på et fælles møde den 9. oktober 1980 i München på foranledning af WSI om i annoncer og på udstillinger kun at vise komplette sejlbrætter.

V. AFSÆTNINGSPOLITIK HOS EN RÆKKE TYSKE LICENSHAVERE, SAMT HOS ENEIMPORTØRER I FORSKELLIGE MEDLEMSSTATER

1. Afsætning af Ostermann-produkter (»Windglider«)

Kommissionen har som led i denne procedure undersøgt afsætningen af disse produkter i Nederlandene, Belgien og Forbundsrepublikken Tyskland.

a) *Afsætning uden for Forbundsrepublikken Tyskland*

aa) I Nederlandene er virksomheden Thijs, Middelburg, eneimportør før Ostermann. Det har ikke været muligt at konstatere, om der foreligger en skriftlig aftale herom. Dog ligger Kommissionen inde med et udkast til en importøraftale fra 1980, der stammer fra Thijs, og hvori Thijs forpligter sig til »kun at sælge de fra Windglider modtagne varer i Holland. Levering til udlandet skal kun være tilladt efter tilladelse fra firmaet Ostermann. Thijs forpligter sig til kun at indgå sådanne aftaler med sine kunder, ifølge hvilke det ikke er tilladt at sælge brætter direkte eller indirekte i udlandet«.

I det mindste denne bestemmelse blev gennemført i praksis af parterne. Således har Thijs nægtet at levere til en nederlandsk detaillist, der for at imødekomme en større ordre fra Tyskland havde henvendt sig til Thijs. Af forskellige telexmeddelelser mellem Ostermann og Thijs fremgår det, at Ostermann også i andre tilfælde i fællesskab med Thijs sørgede for, at de i Nederlandene leverede sejlbrætter også blev dér, og at Ostermann ved leverancer uden for Nederlandene gav de pågældende forhandlere en advarsel. Der blev i 1981 indført et såkaldt «Board Kartensystem«, der ligeledes bidrog til kontrollen: ifølge de af Ostermann »til alle generalimportører« fremsendte instrukser skal et gennemslag af »kontrolkortet« blive hos Ostermann; importøren modtager et ark heraf, mens et andet ark med den endelige forbrugers navn og adresse skal opbevares af detaillisten. Thijs skulle videregive instrukser herom til de nederlandske detailhandlere.

bb) I Belgien har Ostermann mundtligt givet virksomheden d'Ieteren, Braine-le-Château, eneforhandlingsret. Også hér herskede der mellem parterne enighed om, at leverancer uden for det tildelte område ikke kunne tillades. Dette fremgår ikke mindst af meddelelsen fra d'Ieteren til Ostermann den 9. april 1981, i hvilken d'Ieteren og Thijs over for hinanden havde givet

tilsagn om, at de også i detailleddet ville gennemføre et eksportforbud på deres respektive aftaleområder.

b) *Afsætning på hjemmemarkedet*

I Forbundsrepublikken Tyskland sælger Ostermann sine produkter direkte til detaillister, kaldet »specialiserede forhandlere«, hvis kvalificationer som specialiserede forhandlere imidlertid ikke er nærmere defineret. Ostermann havde indtil 1982 indgået såkaldte »Partnerschaftsverträge« (partneraftaler) med disse, ifølge hvilke detailhandleren forpligtede sig til kun at levere den af aftalen omfattede vare til endelige forbrugere. Levering til inden- og udenlandske videreforhandlere — også til andre af Ostermann's »partnere« — var udelukket.

2. **Afsætning af Akutec-produkter (»HiFly«)**

Kommissionen har som led i denne procedure undersøgt afsætningen af nævnte produkter i Nederlandene, Belgien, Italien og Forbundsrepublikken Tyskland.

a) *Afsætning uden for Forbundsrepublikken Tyskland*

Akutec har udnævnt eneimportører (såkaldte »agenter») for Nederlandene (Horwa B.V., Osterhout, og fra 1981 virksomheden Taselaar B.V., Zwijndrecht), for Belgien (Ertisport N.V., Destelbergen og for Italien (RaFly, Spinea, Venedig).

I en standardaftale indgået med disse virksomheder fandtes der er klausul om, at det var »agenterne« forbudt at reimportere til det land, hvori fabrikanten havde sæde eller at sælge uden for sit aftaleområde; ved overtrædelser af disse forbud skulle der betales bøde.

b) *Afsætning på hjemmemarkedet*

Forhandlingen af Akutec-produkter i Forbundsrepublikken Tyskland sker gennem et net af flere selvstændige »depotlagre«. Disse leverer kun varer til forhandlere, der sammen med Akutec er optaget i en »kundeliste«. Indtil 1982 måtte forhandleren for at kunne blive optaget på listen forpligte sig til ikke at videreleverere de af Akutec leverede varer til andre videreforhandlere, medmindre Akutec forinden havde givet sit udtrykkelige samtykke til en sådan viderelevering. Derefter modtog han et såkaldt »forhandlerpas«, der gav ret til modtagelse af varer fra Akutec-depotet. Såfremt autoriserede forhandlere overtrådte forbundet mod tværleverancer, blev de pågældende ekskluderet af kredsen af forhandlere. Derudover havde Akutec i 1980 indført et nummerkontrolsystem for brætter, hvis formål ifølge en af Akutec fremsendt rundskrivelse til forhandlerne var at følge og forhindre tværleverancer og reimport.

3. **Afsætning af Klepper-produkter**

Klepper forhandler sejlbrætter uden for Forbundsrepublikken Tyskland gennem eneimportører på basis af aftaler, som indtil 1982 hver indeholdt en tillægsbestemmelse om et eksportforbud for importørerne. Heri hed det: »Reimport til Forbundsrepublikken Tyskland og import til andre lande end .... (aftaleområde) kræver vort udtrykkelige samtykke.«

Sådanne aftaler eksisterede frem til 1982 med virksomhederne Telstar i Harderwijk, Nederlandene, og Citabel Sports i Luxembourg. Lignende aftaler eksisterede mellem 1979 og 1981 med virksomhederne Intersurf i Sterzing, Italien, og Media Loisirs i Strasbourg, Frankrig.

4. **Afsætning af Shark-produkter (»Systemboard«)**

Fra januar 1978 til december 1980 eksisterede der mellem Shark og den nederlandske importør Renka Sport B.V., Almelo, en sagsaftale, hvori det hed: »Renka forpligter sig til hverken at tilbyde eller levere Shark-produkter uden for Holland. Undtagelser er kunmulige efter forudgående samtykke fra Shark.«

5. **Afsætning af Ten Cate-produkter via WSC (»Windsurfer»)**

WSC har på grundlag af såkaldte »partneraftaler« med detailhandlere organiseret forhandlingen i Forbundsrepublikken Tyskland. Formålet med disse aftaler har hidtil i henhold til § 1 været at sikre et »ordnet salgssystem«. I henhold til § 3 var forhandleren forpligtet til »under ingen omstændigheder at afgive de af WSC leverede produkter til videreforhandlere, men derimod kun til endelige forbrugere«.

Alle de ovenfor nævnte salgsbegrænsninger er — for så vidt de fortsat eksisterede — blevet opgivet af de deltagende parter, medens Kommissionens undersøgelser har stået på.

B. RETLIG VURDERING

I. ANVENDELSE AF EØF-TRAKTATENS ARTIKEL 85, STK. 1

I henhold til EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, er alle aftaler mellem virksomheder, alle vedtagelser inden for sammenslutninger af virksomheder og alle former for samordnet praksis, der kan påvirke handelen mellem medlemsstater, og som har til formål eller til følge at hindre, begrænse eller fordreje konkurrencen inden for

fællesmarkedet, uforenelige med fællesmarkedet og forbudt.

Alle de berørte parter er virksomheder efter nævnte bestemmelse.

1. **Aftalerne mellem WSI og de tyske licenstagere**

a) Det forhold, at brugsretten til den patenterede opfindelse blev begrænset til kun at omfatte ganske bestemte af licenstagernes brættyper, som var nærmere fastlagt i aftalerne, og hvorpå alene de patentbeskyttede rigge måtte monteres, samt det forhold, at licenstagerne havde pligt til at indhendte licensgiverens samtykke til nye brættyper, til hvilke de ønskede at anvende riggene, var en i henhold til EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, forbudt begrænsning af licenstagernes handlefrihed som erhvervsdrivende.

aa) Disse begrænsninger kunne på ingen måde forsvares alene med henvisning til omfanget af patentbskyttelsen — heller ikke selv om patentbeskyttelsen også i Forbundsrepublikken Tyskland skulle omfatte brættet, idet det for så vidt drejede sig om begrænsninger i anvendelsen inden for et og samme tekniske anvendelsesformål, nemlig kontruktion af sejlbrætter til brug på vand.

bb) Heller ikke den af WSI påståede ret til at udøve kontrol med brætternes kvalitet og sikkerhed fremgik i det mindste for de hér undersøgte omstændigheder af de overdragne patentrettigheders specifikke genstand, således at den deraf følgende begrænsning for licenstagerne ikke falder uden for anvendelsesområdet for EØF-traktatens artikel 85, stk. 1. En sådan ret kunne kun anerkendes inden for rammerne af patentrettens specifikke genstand i det omfang, licensgiverens kvalitets- og sikkerhedskrav begrænses til kun af omfatte et produkt, der reelt er omfattet af patentbeskyttelsen eller en tilsvarende beskyttet del heraf, og desuden kun i det omfang de skal sikre den faktiske gennemførelse af den i patentet beskrevne og af licenstageren benyttede tekniske lære, og i det omfang de på forhånd er blevet beskrevet i objektivt påviselige kriterier.

Det er ikke på dette sted nødvendigt at gå nærmere ind på det reelle omfang af beskyttelsen af de overdragne patenter, navnlig det tyske patent nr. 19 14 602.4.-22; forbeholdet i licensaftalerne med hensyn til samtykke i forbindelse med eventuelle kvalitets- og sikkerhedskrav var nemlig under alle omstændigheder så upræcist formuleret, at det ikke opfyldte de ovenfor nævnte kriterier, men derimod i vidt omfang overlod til licensgiveren at fastlægge licenstagernes modelpolitik. WSI har ganske vist under Kommissionens procedure fremlagt en liste over visse tekniske kriterier, der efter WSI's redegørelser er blevet anvendt ved kontrollen af brætterne. Uafhængigt af spørgsmålet om, hvorvidt denne liste ville holde sig inden for rammerne af de ovenfor opstillede principper, må det slås fast, at de ikke var indeholdt i de her undersøgte aftaler og dermed ikke var bindende for aftaleparterne. Der var ganske vist en teoretisk mulighed for, at en beslutning fra WSI om at nægte at give tilladelse til en bræt også kunne anfægtes ved domstolene af en licenstager under henvisning til, at denne beslutning var »urimelig«. Men i praksis kom dette næppe i betragtning for ikke at belaste forholdet til licensgiveren. Desuden ville en sådan handling i betydeligt omfang have forsinket licenstagerens indførelse af nye modeller på markedet og dermed have begrænset hans erhvervsmæssige frihed.

Når WSI — også uafhængigt af patentbeskyttelsens omfang — påberåber sig, at det af hensyn til det produktansvar der måtte påhvile virksomheden som licensgiver i USA, er nødvendigt at overvåge kvalitet og sikkerhed, har dette i det mindste i relation til den forskelligartede retstilstand i medlemsstaterne ingen betydning for de her undersøgte omstændigheder. I den forbindelse må det i øvrigt påpeges, at WSI ikke har gennemført en løbende kontrol af produktionen hos licenstagerne.

cc) Når det af WSI påberåbte forbehold for tilladelse i forbindelse med kvalitets- og sikkerhedskravene derfor ikke falder uden for anvendelsesområdet for EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, alene af den grund, at disse krav er for upræcist formulerede, så gælder dette så meget mere for den ret, WSI i samme forbindelse har påberåbt sig til gennem forudgående kontrol af de nye modeller at kunne forhindre en slavisk kopiering af de på markedet allerede eksisterende brætter.

Beskyttelsen mod slavisk efterligning hører ikke til den specifikke genstand for en hvilken som helst industriel ejendomsret, men er derimod en forsvarsmulighed, der er udviklet af talrige staters domstole til sikring mod konkurrenters illoyale efterligning af produkter. Også selv om det antages, at EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, kun skal beskytte former for illoyal

konkurrence, må det ikke underkendes, at netop fastlæggelsen af grænserne for slavisk efterligning er vanskelig i det konkrete tilfælde, og at denne fastlæggelse i vidt omfang er overladt til den pågældende domstols vurdering. Hvis licensgiveren selv ved en aftaleklausul herom gør sig til enedommer i stedet for domstolen for ethvert i fremtiden opstående tvivlstilfælde, er der risiko for, at han udnytter denne skønsmulighed ensidigt til egen fordel og begrænser sine licenstageres konkurrencemæssige handlefrihed ud over det egentlige område for illoyal konkurrence.

Navnlig får en licensgiver dermed mulighed for at begrænse licenstagernes konkurrence over for ham og deres konkurrence indbyrdes, idet han gennem en »selektiv« autorisation afgrænser sine licenstageres produkter over for hinanden. At denne mulighed i det foreliggende tilfælde også bevidst er blevet benyttet af WSI i forståelse med licenstagerne, viser indholdet af de forskellige kontakter, der har fundet sted mellem WSI og enkelte licenshavere i anledning af autorisationen til nye brættyper (jf. pkt. A, afsnit IV, pkt. 3). Heri kunne der dårligt være tale om sikkerhedskrav eller om kvalitetsaspekter, men tværtimod skete der en udførlig drøftelse af de mulige konkurrencemæssige ulemper, de pågældende parter ville blive udsat for ved autorisation af nye brætter.

Den nævnte begrænsning for licenstagerne faldt dermed ud fra en retlig betragtning på ingen måde uden for anvendelsesområdet for EØF-traktatens artikel 85, stk. 1.

b) Forpligtelsen for licenstagerne til udelukkende — når bortses fra behovet for reservedele — at sælge de af det overdragne tyske patent nr. 19 14 602.4.-22 omfattede enkeltdele, dvs. navnlig rigge, sammen med de af licensgiveren godkendte brættyper som komplette sejlbrætter var ligeledes en konkurrencebegrænsning, der er forbudt i henhold til EØF-traktatens artikel 85, stk. 1. Den begrænsede licenstagernes frihed til at træde ind på markedet som producent og forhandler alene af egne brætter og også til at levere rigge, selv adskilt, til tredjemand. Derved blev andre producenter og forhandlere af sejlbrætter samtidig forhindret i at kunne tilbyde sådanne brætter til licenstagerne eller at kunne supplere deres eget sortiment med rigge hidrørende fra licenstagerne.

aa) Denne forpligtelse var imidlertid kun udtrykkeligt indeholdt i aftalerne med Shark, S.A.N., Klepper og Marker; den fremgik imidlertid også indirekte af de øvrige aftaler, idet der også i disse aftaler navnlig blev givet licenstageren en ret til udelukkende at sælge det pågældende licensprodukt, som var blevet fastlagt af licensgiver på baggrund af den af denne godkendte brættype og defineret som komplet Windsurf-apparat. I det omfang WSI bestrider denne fortolkning af aftalerne, støtter den sig på enkelte afsnit i aftalerne uden hensyn tagen til sammenhængen i aftaleteksten som helhed. WSI's og dennes repræsentanters egne handlinger viser desuden tydeligt, at de selv forstod aftalerne som fremstillet ovenfor og også tilkendegav dette over for licenstagerne. I overensstemmelse hermed blev der ved talrige lejligheder lagt pres på licenstagerne — også på tagere, såsom Akutec, i hvis aftaler det nævnte forbud ikke var udtrykkeligt indeholdt — for at få dem til at undlade at levere rigge særskilt — når bortses fra leverancer af reservedele (jf. pkt. A., afsnit IV, pkt. 3).

På lignende måde har licenstagerne i vidt omfang på trods af forespørgsler fra tredjemand afvist separat levering af rigge. WSI mener at kunne forklare dette med, at det her har drejet sig om selvstændige beslutninger fra hver enkelt licenstager, som fremkom på basis af dennes egen interesse i, inden for grænserne af sin kapacitet, kun at ligge inde med rigge til brætter fra egen produktion til brug for eget salg af komplette sejlbrætter. Med hensyn hertil må det slås fast, at der allerede på baggrund af de eksisterende udtrykkelige eller i det mindste indirekte aftalemæssige forpligtelser for licenshaverne ikke alene kunne være tale om beslutninger af egen fri vilje. Desuden blev disse beslutninger fremmet af de talrige yderligere »formaninger«, der blev rettet til alle licenshaverne, og hvor ikke mindst muligheden for en opsigelse af licensaftalen med kort varsel skinnede igennem. Hvad i øvrigt angår licenstagernes økonomiske egeninteresser imødegås WSI's redegørelse med, at produktionen af dels rigge og dels brætter på ingen måde står i teknisk sammenhæng med hinanden, og at mange licenstagere derudover slet ikke selv fremstiller rigge, men derimod får disse fra forskellige specialiserede underleverandører. Som følge heraf kunne separat levering af rigge være overordentlig interessant for dem økonomisk, således at der ville være tale om en mærkbar konkurrencebegrænsning, såfremt en sådan levering hindres.

bb) Den nævnte begrænsning var heller ikke omfattet af den specifikke genstand for det i Forbundsrepublikken Tyskland eksisterende pa-

tent og er derfor omfattet af anvendelsesområdet for EØF-traktatens artikel 85, stk. 1; i Forbundsrepublikken Tyskland omfatter patentbeskyttelsen nemlig kun riggen.

Det nævnte patent er et såkaldt kombinationspatent. I henhold hertil skal brættet, for at kunne falde ind under patentbeskyttelsen, være en del af den beskyttede kombination. De i patentkravene nævnte kombinationselementer — patentkravene er i første række afgørende for fastlæggelsen af beskyttelsens omfang (jf. artikel 84 i Den europæiske Patentkonvention) — vedrører kun elementer af en rig, der ved hjælp af deres særlige udformning eller deres kombination opnår en bestemt ny virkning. I det omfang patentkravene tillige nævner sejlbrættet, tjener dette øjensynligt kun til at beskrive den generelle tekniske sammenhæng, i hvilken denne virkning skal udfolde sig.

Heller ikke inddragelsen af patentbeskrivelsen og de relevante tegninger giver noget andet billede. Dele af en kombination, som opfindelsestanken ikke direkte vedrører, hører ikke til en beskyttet kombination, heller ikke selv om de måtte være bestemt til at blive anvendt i den eller endog uundværlige. Den i patentbeskrivelsen anførte opgave og den foreslåede løsning (jf. pkt A, afsnit IV, pkt. 1) vedrører imidlertid udelukkende et nyt sejlføringssystem for svømmebrætter. Den i det foreliggende patent beskyttede opfindelsestanke er begrænset hertil. Dette fremgår ikke mindst også af teknikkens stade som meddelt i patentbeskrivelsen, i henhold til hvilken visse håndsejlanordninger allerede var kendt bl.a. til anvendelse på »surfboards« ved meddelelsen af patent. Der kan imidlertid først være tale om en patentbeskyttelse ud over teknikkens hidtidige stade. Selv om man skulle ønske at udvide beskyttelsesomfanget ud over den nugældende fortolkningsregel i § 14 i den tyske patentlov (jf. tillige artikel 69 i Den europæiske Patentkonvention) til elementer, i hvilke kun den generelle opfindelsestanke i patentet realiseres i henhold til tyske domstoles hidtidige retspraksis, ville dette ikke have givet noget andet resultat, idet opfindelsestanken begrænser sig til et nyt sejlføringssystem, til hvilket brættet som sådant ikke hører.

Denne fortolkning bekræftes gennem de tyske patentmyndigheders behandling af patentmeddelelsen. Patentmyndighedens afgrænsning af patentkravet til riggen kommer klart til udtryk i ændringen af det oprindelige hovedkrav til en »rig til et sejlbræt« og i omformuleringen af patentopgaven og løsningen heraf i patentbeskrivelsen. Dette har de tyske patentmyndigheder også gjort tilstrækkelig tydeligt opmærksom på over for patentanmelderen. Denne fortolkning bekræftes endvidere i de vedrørende dette spørgsmål allerede afsagte tyske domme, navnlig, i nævnte dom fra Bundesgerichtshof af 10. december 1981, hvor præmisserne ikke omtaler brættet som element af den beskyttede kombination. På baggrund af dette entydige sagsforhold findes det ikke nødvendigt at afvente den endelige udgang på den sag om patentindgreb (jf. pkt. A, afsnit IV, pkt. 3, litra b)), som WSI har anlagt mod en importør af brætter, og som WSI har betegnet som »prøvesag«, ganske bortset fra, at selv en positiv dom for WSI i denne sag på ingen måde ville fastlægge patentomfanget med virkning for alle.

Herefter er der ikke grund til at undersøge spørgsmålet, om EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, ikke skulle anvendes, såfremt det tyske patent i realiteten også omfatter sejlbrættet.

cc) Endelig kunne der heller ikke af patentrettens specifikke genstand udledes nogen ret til at pålægge licenstagerne pligt til kun at sælge rigge sammen med godkendte brættyper, heller ikke ud fra det såkaldte »indirekte patentindgreb«. Det drejer sig om en ret for patenthaveren til over for tredjemand at forbyde det levere eller tilbyde at levere andre end personer, der er berettiget til at udnytte den patenterede opfindelse, midler til at iværksætte opfindelsen, såfremt disse vedrører et væsentligt element i denne opfindelse, når den pågældende tredjemand ved, eller omstændighederne gør det indlysende, at disse midler er egnet og bestemt til at iværksætte nævnte opfindelse« (jf. § 10, stk. 1, i den tyske patentlov som affattet i bekendtgørelse af 16. december 1980, BGBl 1981, Teil I, s. 1). Allerede efter indholdet og omfanget af patentkravet i Forbundsrepublikken Tyskland forekommer det tvivlsomt, om brætterne overhovedet er »midler« efter denne bestemmelse, og der følger af denne forskrift heller ikke over for licenstagerne nogen ret til at forbyde, at den patentbeskyttede genstand bringes på markedet, medmindre det sker i forbindelse med sådanne »midler«. Licenstagerne er helt generelt i følge denne bestemmelser »personer, der er berettiget til at udnytte den patenterede opfindelse«. Af samme årsag ville en sådan forbudsret heller ikke kunne gøres

gældende over for brætfabrikanter, der ikke har fået licens, i det mindste så vidt de begrænser sig til kun at fremstille sådanne brætter og kun tilbyder disse til licenstagerne med det formål at kombinere dem med patentbeskyttede rigge eller af disse modtager rigge med det formål at kombinere dem med deres brætter.

c) Den ovenfor nævnte konkurrencebegrænsning kom igen til udtryk i den måde, hvorpå licensafgifterne i aftalerne beregnes efter nettosalgsprisen for det af licenstageren udbudte komplette sejlbræt. Også denne forpligtelse faldt — i det omfang den vedrørte sejlbrætter fremstillet under det tyske patent nr. 19 14 602.4.-22 — i det foreliggende tilfælde ind under EØF-traktatens artikel 85, stk. 1.

Hvis beregningen af licensafgifterne, når disse skal betales på basis af antal enheder solgt, ikke er knyttet til de i henhold til den licens beskyttede opfindelse fremstillede produkter er der risiko for, at licenstagerens produktion i forhold til konkurrenternes produktion pålægges omkostninger, som licenstageren ikke kompenseres for gennem fordelen ved udnyttelsen af patentet. Som allerede anført ovenfor omfatter det tyske patent ikke brættet. Det kan ganske vist i mange tilfælde af praktiske årsager være nødvendigt ikke at lægge den enkelte genstand, der er omfattet af licensen, til grund for beregningen af licensafgifterne, men derimod et produkt på et højere produktionstrin, hvori den patenterede genstand indføjes, og sammen med hvilken den markedsføres. Årsagerne hertil kan bl.a. være, at antallet af fremstillede eller brugte genstande eller deres værdi kan være svært af fastlægge enkeltvis i en kompleks prduktionsproces, eller at der for den enkelte patenterede genstand ikke eksisterer nogen efterspørgsel, som licenshaveren forhindres i at imødekomme gennem en sådan beregningsmetode. Under sådanne omstændigheder kan denne beregningsmetode i konkurrenceretlig henseende anses for at være neutral, derimod er beregningen på ingen måde altid tilladt, selv om den — således som WSI har påstået i denne forbindelse — skulle være »sædvanemæssig«.

Omstændigheder af nævnte art forelå ikke i det foreliggende tilfælde: produktionen af rigge og deres komponenter på den ene side og brætter på den anden side står ikke i nogen teknisk sammenhæng. Licenstagerne selv får de fleste leverancer heraf fra forskellige underleverandører, som beregner hver enkelt del for sig. Også selv om der først ved en kombination af bræt og rig opstår et brugsfærdigt endeligt produkt, er denne kombination dog så let at etablere for enhver, at der er en livlig efterspørgsel efter hver enkelt del, fra fabrikanter af andre brættyper, eller fra en gros- eller detailhandlere eller også fra endelige forbrugere. I betragtning af den stigende udbredelse af windsurf-sporten må der endog regnes med en yderligere efterspørgselsfremgang, idet stadig flere erfarne sportsfolk erhverver brætter med forskelligt anvendelsesformål, som imidlertid alle kan kombineres med samme rig.

Mens der således ikke fandtes nogle objektivt tekniske årsager til denne måde at beregne licensafgiftene på, var metoden med til at forhindre licenstagerne i at drive virksomhed på de separate markeder for brætter og rigge.

For det første indebar afgiftsmetoden, at WSI krævede afgift for hver af sejlbrættets hovedkomponenter, dvs. brættet og riggen, som licenstageren leverede. Licenstagerne var således forpligtet til at betale afgift, også i de tilfælde, hvor de kun solgte brættet alene, der ikke er omfattet af det tyske patent.

Desuden måtte afgifterne beregnes på grundlag af en fiktiv pris for et komplet sejlbræt i det tilfælde, hvor hovedkomponenterne, nemlig et bræt eller en rig, blev solgt separat. Navnlig ville der, såfremt en rig blev solgt alene, blive tale om en drastisk omkostningsstigning som følge af de stigende afgifter, især når man tager den lavere pris for en rig i forhold til et bræt i betragtning. Ganske vist kunne der være fremkommet identiske eller lignende omkostninger, såfremt WSI havde kunnet pålægge tilsvarende højere afgifter baseret på salgsprisen for en rig alene. Men så længe grundlaget for beregning af licensafgifterne udelukkende var det komplette sejlbræt, følte licenstagerne sig foranlediget til i deres beregninger at fordele afgiftsomkostningerne på brættet og riggen. Derved blev salget af rigge alene økonomisk uinteressant, idet det provenu, der kunne opnås gennem et sådant salg, måtte dække afgifter baseret på salgsprisen for et meget dyrere produkt. Hertil kom vanskeligheden for licenstagerne med at bestemme, hvilken af de forskellige modeller i deres produktion der skulle have været lagt til grund ved en fiktiv afgiftsberegning af værdien af et komplet sejlbræt. Under disse omstændigheder var den nævnte metode til beregning af afgifter egnet til at afholde licenstagerne fra at sælge rigge alene, og dette uafhængigt af det i aftalerne indeholdte forbud, der tjente samme formål. Et resultat heraf var dels, at andre brætfabrikanter blev forhindret i at

supplere deres sortiment med de patenterede rigge og dels, at licenstagerne blev overtalt til kun at sælge brætter og rigge sammen, selv om der er efterspørgsel efter de to komponenter uafhængigt af hinanden.

d) Også det forhold, at fremstillingslicensen for det tyske patent nr. 19 14 602.4-22 var begrænset (bortset fra over for Ostermann og Shark) til et bestemt produktionssted i Forbundsrepublikken Tyskland, samt i forbindelse hermed WSI's ret til omgående opsigelse i tilfælde af, at licenshaveren flytter produktionssted var omfattet af EØF-traktatens artikel 85, stk. 1,

Stillet over for den stadige trussel om ophævelse af aftalen var den enkelte licenstager i det mindste faktisk forpligtet til at undlade at fremstille brætter eller rigge andre steder end på det fastlagte produktionssted. Dermed gav han i praksis afkald på den mulighed, enhver tredjemand har for, i de områder inden for fællesmarkedet, hvor licensgiveren ikke nyder nogen patentbeskyttelse, at optage produktionen af sejlbrætter og at afsætte dem dér uden at blive pålagt nogle omkostninger i forbindelse med licensafgifterne for udnyttelsen af patentet. Et sådant formål og en virkning heraf fremgik udtrykkeligt af aftalerne mellem WSI og S.A.N. samt Klepper i den form, de havde frem til udgangen af 1980. Selv om denne formulering derefter blev erstattet af en mindre entydig formulering, der svarede til den allerede eksisterende formulering i de øvrige licensaftaler, betød dette på ingen måde, at der ikke, eller ikke længere, eksisterede nogen tilsvarende faktisk begrænsning. Det var fortsat sådan, at enhver flytning af produktionssted, som licenstageren foretog, kunne medføre opsigelse fra WSI, uden at det i øvrigt — som WSI har påstået under proceduren — i den forbindelse kom an på, om produktionen helt eller blot delvis blev flyttet til områder uden for det af patentet omfattede område.

På denne måde opnåede WSI i det foreliggende tilfælde at få licensafgift for alle sejlbrætter, som licenstagerne afsatte i hele fællesmarkedet, idet de i realiteten ikke måtte fremstilles i det område, hvor licensen ikke havde gyldighed. Fremstilling af det patentbeskyttede produkt hører ganske vist allerede med til patenttagernes eksklusive rettigheder, således at patentets særlige genstand giver ret til at pålægge licenstageren en betalingspligt ved foretagelsen af denne handling inden for et patents gyldighedsområde. Det hører imidlertid ikke med til patentrettens særlige genstand, når patenthaveren gennem udformningen af licensbetingelserne i det mindste i praksis gør det umuligt for licenstageren at foretage fremstilling i områder, hvor patentet ikke har gyldighed, uden at betale licensafgifter, og derved indirekte sikrer sig »opfinderløn« også der, hvor han slet ikke nyder nogen patentbeskyttelse.

Dermed var denne begrænsning heller ikke omfattet af meddelelsen om patentlicensaftaler af 24. december 1962 (EFT nr. 139 af 24. 12. 1962, s. 2922/62), hvori Kommissionen udtalte, at på grundlag af de den dengang kendte omstændigheder omfattede forbudet i EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, ikke bl.a. en geografisk begrænsning for licenstageren, hvorved licensen gebrænses til at omfatte en bestemt virksomhed (jf. pkt. 4, litra b)). Denne erklæring gælder nemlig under alle omstændigheder kun for områder, hvor der i realiteten eksisterer en patentbeskyttelse. Spørgsmålet om, hvorvidt det i denne aftalen ligeledes indeholdte forbud mod, at licenstagerne flytter deres produktionssted inden for det af patentet omfattede område, i modstrid med ovennævnte meddelelse også falder ind under EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, behøver ikke at blive besvaret under denne procedure.

e) Licenstagernes forpligtelse til at mærke de i Forbundsrepublikken Tyskland fremstillede og solgte brætter »fremstillet på licens fra Hoyle Schweitzer« eller »fremstillet på licens fra WSI«, udgør ligeledes en overtrædelse af EØF-traktatens artikel 85, stk. 1. Herved skabtes nemlig det indtryk, at licenstagerens bræt var fremstillet på grundlag af en bestemt industriel ejendomsret eller i det mindste på grundlag af en bestemt teknisk know-how hos licensgiveren. Det modsatte er imidlertid tilfældet. Derved begrænsedes licenstagernes muligheder for i det mindste med hensyn til brættet at fremstå som teknisk uafhængige og for at styrke deres virksomheds omdømme gennem de brættyper, som de hver især selv har udviklet.

f) Ligeledes var de tyske licenstageres anerkendelse i aftalen af ordmærket »Windsurfer« og »Windsurfing» samt af logo-figurmærket, som Ten Cate hidtil har benyttet for sine sejlbrætter i Europa, som gyldigt varemærke en overtrædelse af EØF-traktatens artikel 85, stk. 1.

( ) Fjerde beretning om Konkurrencepolitikken (1974) nr. 22 ff.; Femte beretning om Konkurrencepolitikken (1975), nr. 11, hvor Kommissionen i øvrigt allerede for længe siden er gået væk fra den opfattelse, at geografiske begrænsninger i patentlicensaftaler principielt er uskadelige i relation til anvendelsen af EØF-traktatens artikel 85, stk. 1. Jf. tillige *De Europæiske Fællesskabers Tidende* nr. C 58 af 3. 3. 1979, s. 11, hvori Kommissionen bebudede, at den har til hensigt at tilbagekalde den nævnte meddelelse.

I den foreliggende sag har WSI og Ten Cate selv tilkendegivet, at der hersker betydelig tvivl, om de to mærker har det fornødne særpræg, og især om udtrykkene »Windsurfer« og »Windsurfing« i almindelig sprogbrug er blevet en gængs betegnelse for den her omhandlede sportsgren og det dertil hørende sportsapparat. Dette ville imidlertid ifølge lovgivningen i alle medlemsstater være til hinder for deres registrering eller opretholdelse som gyldige varemærker (1).

Ved i henhold til aftalen at undlade at gøre brug af denne omstændighed blev licenstagerne afholdt fra at kunne benytte begreber og symboler, der eventuelt helt generelt og uden henvisning til en bestemt virksomhed for et bredt publikum helt klart betegner en sportsgren. Denne mulighed kunne for licenstagerne betyde et væsentligt element i deres konkurrencemæssige adfærd, navnlig i deres reklame. Omvendt skaffede WSI sig en uberettiget konkurrencefordel, hvis den kunne få monopol på sådanne begreber til sin egen virksomhed. Medvirkende hertil var licenstagernes pligt til at undlade at anfægte varemærkerne. Spørgsmålet, om en sådan ikke-angrebsklausul vedrørende et varemærke også falder ind under EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, når den er indeholdt i en licensaftale for netop dette varemærke, behøver ikke at blive besvaret under denne procedure; der blev jo netop i det foreliggende tilfælde ikke givet licens for de pågældende varemærker. I det mindste bør indgåelsen af en licensaftale vedrørende patenter ikke benyttes til at få patentlicenstageren til at anerkende gyldigheden af licensgiverens eller tredjemands varemærker og dermed fratage licenstagerne muligheden for at afklare, om alle konkurrenter har mulighed for at benytte de pågældene varemærker.

g) Forpligtelsen for Ostermann og Shark til ikke at anfægte det patent, for hvilket der er givet licens, udgjorde ligeledes en overtrædelse af EØF-traktatens artikel 85, stk. 1. En sådan ikke-angrebsklausul fratog i det forligggende tilfælde licenstagerne den mulighed, som enhver tredjemand har, for ved hjælp af et søgsmål om patentets ugyldighed at fjerne en — også med hensyn til patenternes økonomiske betydning — væsentlig hindring for deres erhvervsudøvelse. En sådan begrænsning er også af betydning, når et patent først meddeles, efter at en patentmyndighed har foretaget en nyhedsundersøgelse af opfindelsen og en undersøgelse af opfindelseshøjden; en sådan undersøgelse indebærer nemlig ikke, at der i forbindelse med spørgsmålet om et opfindelsers patenterbarhed kan ses bort fra indsigelser fra virksomheder, der er interesseret i, at patentet ikke meddeles, eller at der kan ses bort fra ugyldighedssøgsmål anlagt af sådanne virksomheder.

Selv hvor en licenstager først bliver i stand til at anfægte patentet ved hjælp af oplysninger, han modtager fra licensgiveren, så går offentlighedens interesse i en principielt fri konkurrence og dermed fjernelsen af den monopolstilling, som man muligvis med urette har givet licensgiveren dog forud for det særlige forhold mellem parterne i en licensaftale.

h) Ovennævnte klausuler var hver for sig og samlet også egnet til at påvirke handelen mellem medlemsstater. Begrænsningerne under pkt. I, afsnit I, pkt. 1, litra a) til c) medførte, at handelen med brætter og rigge mellem Forbundsrepublikken Tyskland og de øvrige medlemsstater i det mindste blev gjort betydeligt vanskeligere. Begrænsningen af licensen til kun at omfatte bestemte brættyper begrænsede licenstagernes mulige efterspørgsel efter andre fabrikanters brætter. Disse kunne på grund af forbudet mod separat levering af rigge, et forbud, der sikredes og forstærkedes gennem metoden til beregning af licensafgifterne, ikke supplere deres brætter til komplette sejlbrætter således at deres salg i Forbundsrepublikken Tyskland blev hindret. Det samme var tilfældet for importører af brætter fra andre medlemsstater. Fastlæggelsen af produktionsstedet (jf. pkt. B, afsnit I, pkt. 1. litra d)) tvang de pågældende licenstagere til kun fra Forbundsrepublikken Tyskland at betjene markederne i andre medlemsstater, selv om disse markeder kunne have været forsynet fra andre produktionssteder, hvor produktionen i det mindste ikke ville blive pålagt licensafgifter. Forpligtelsen til at anbringe en licenspåtegning på brættet (jf. pkt. B, afsnit I, pkt. 1, litra e)) samt forpligtelsen til at anerkende licensgiverens varemærker (jf. pkt. B, afsnit I. pkt. 1, litra f)) indskrænkede licenstagerens erhvervsmæssige udfoldelsesmuligheder i hele Fællesskabet. Den ikke-anfægtelsesklausul, der gælder for Ostermann og Shark (jf. pkt. B, afsnit I, pkt. 1, litra g)) styrkede ikke alene licensgiverens patentrettigheder i forhold til de pågældende licenstagere, men også i forhold til alle konkurrenter fra hele Fællesskabet.

I betragtning af den fremtrædende stilling, licenstagerne har sammen med Ten Cate (WSC) på det tyske marked, og det pågældende patents overordentligt store økonomiske betydning var disse handelshindringer også mærkbare.

(1) Jf. tillige artikel 2, stk. 1, og artikel 14, stk. 2, i forslaget til Rådets første direktiv om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivninger vedrørende varemærker, *De Europæiske Fællesskabers Tidende* nr. C 351 af 31. 12. 1980, s. 1 ff, samt artikel 6, stk. 1, i forslaget til Rådets forordning (EØF) om et EF-varemærke, *De Europæiske Fællesskabers Tidende* nr. C 351 af 31. 12. 1980, s. 5 ff.

2. **Konkurrencebegrænsninger med hensyn til afsætningen**

a) Eneforhandlingsaftaler kan — navnlig når de indgås mellem virksomheder fra forskellige medlemsstater — være omfattet af EØF-traktatens artikel 85, stk. 1, på grund af den forpligtelse, som de indeholder for leverandøren til i et bestemt område kun at levere den af aftalen omfattede vare til eneimportøren, samt på grund af det forhold, at eneimportøren er pålagt geografiske begrænsninger med hensyn til afsætningen af den af aftalen omfattede vare. De eneforhandlingsaftaler, som i den foreliggende sag eksisterer mellem forskellige parter, er dog ikke — i det omfang de er omfattet af fritagelser i henhold til artikel 1, stk. 1 og 2, i Kommissionens forordning nr. 67/67/EØF (1) omfattet af proceduren.

aa) Følgende aftaler indeholdt dog også et forbud for eneimportøren mod ikke alene at føre aktiv afsætningspolitik uden for sit aftaleområde (jf. vedrørende dette spørgsmål artikel 2, stk. 1, litra b)) i forordning nr. 67/67/EØF); men også mod overhovedet at levere:

1. aftalerne mellem Akutec og virksomhederne Horwa (indtil 1981), derefter Taselaar, Nederlandene, Ertisport, Belgien, og RaFly, Italien;

2. aftalerne mellem Ostermann og Thijs, Nederlandene, og d'Ieteren, Belgien, mellem Klepper og Telstar, (Nederlandene, Intersurf, Italien, Media Loisirs, Frankrig, og Citabel Sports, Luxembourg; samt mellem Shark og Renka Sport, Nederlandene.

For aftalerne i gruppen under pkt. 1 fulgte dette allerede af standardkontraktens ordlyd. For aftalerne i gruppen under pkt. 2 var der ganske vist kun fastsat en forpligtelse til ved leverancer uden for aftaleområdet at indhente leverandørens godkendelse men allerede en sådan godkendelsespligt griber ind i eneimportørens eventuelle salgsdispositioner. Der var derfor tale om konkurrencebegrænsninger efter EØF-traktatens artikel 85, stk. 1. Ved at nedlægge absolut forbud mod leverancer fra aftaleområdet eller ved at nægte at give tilladelse til sådanne leverancer er det muligt at afskærme parternes enkelte afsætningsområder fuldstændigt fra hinanden. Disse aftaler havde dermed til formål at påvirke andelen mellem medlemsstater hvilket ikke længere var omfattet af forordning nr. 67/67/EØF.

bb) Virksomhederne Akutec, Ostermann, Klepper og Shark har tilsammen en fremtrædende stilling på det tyske marked med ca. 40 %. Også taget hver for sig er deres stilling betydelig. Ganske vist er der væsentlige forskelle mellem de enkelte virksomheders markedsandele, men ingen af disse markedsandele er dog så uvæsentlig, at den afskærmning af det tyske marked, som tilsigtes gennem forbudet mod genindførsel ikke ville være mærkbar.

Akutecs, Ostermanns, Kleppers og Sharks produkter har vundet stærkt indpas i andre medlemsstater; det gælder navnlig for det vigtige franske og nederlandske marked (jf. pkt. A, afsnit III, pkt. 2). Også selv om deres markedsandele ikke er lige store overalt, og selv om disse ikke har kunnet konstateres med absolut nøjagtighed som følge af, at markedet for windsurf-apparater er relativt nyt og de deraf følgene udsving, udgør dog eksporten til EF's medlemsstater i det mindste for alle parterne en betydelig omsætningsfaktor. I overensstemmelse hermed må den i aftalerne tilsigtede fuldstændige udelukkelse af eneimportørerne ved levering direkte til andre afsætningsområder i Fællesskabet betragtes som en mærkbar konkurrencebegrænsning.

b) Gennem standarsiserede leveringsaftaler havde Akutec (ved anvendelse af det såkaldte »forhandlerpas«), WSC og Ostermann (ved anvendelse af de såkaldte »partneraftaler« forpligtet detailhandlere i Forbundsrepublikken Tyskland til kun at sælge deres produkter til endelige forbrugere.

aa) Denne forpligtelse hindrede detailhandlerne i også at levere til andre videreforhandlere og udgjorde, i det mindste for så som vidt dette forbud vedrørte levering til videre forhandlere i andre medlemsstater, en konkurrencebegrænsning efter EØF-traktatens artikel 85, stk. 1.

bb) Aftalerne påvirkede i det foreliggende tilfælde tillige handelen mellem medlemsstaterne og havde mærkbare virkninger; de sejlbrætter fra Akutec, Ostermann og Ten Cate, som WSC forhandler i Forbundsrepublikken Tyskland, sælges i adskillige af Fællesskabets medlemssta-

(1) EFT nr. 57 af 25. 3. 1967, s. 849/67.

ter. Specielt på det franske og det nederlandske marked har deres produkter vundet stærkt indpas (jf. pkt. A, afsnit III, pkt. 2). Videreforhandlere i disse områder havde i princippet kunnet være interesserede i at få disse produkter fra videreforhandlere på det tyske marked, hvor Ten Cate (WSC) og Ostermann i det undersøgte tidsrum havde en betydelig markedsandel (15 % og 25 %) og Akutec trods alt en markedsandel på 7 %. Der må desuden tages hensyn til, at i alt næsten halvdelen af udbudet på det tyske marked — på grund af disse tre virksomheders ensartede fremgangsmåde — udelukkes fra en eventuel handel mellem medlemsstater.

II. ANVENDELSE AF EØF-TRAKTATENS ARTIKEL 85, STK. 3

I henhold til artikel 85, stk. 3, kan bestemmelserne i artikel 85, stk. 1, erklæres uanvendelige på enhver aftale, som bidrager til at forbedre produktionen eller fordelingen af varerne eller til at fremme den tekniske eller økonomiske udvikling, samtidig med at de sikrer forbrugerne en rimelig andel af fordelen herved, og uden at der

a) pålægges de pågældende virksomheder begrænsninger, som ikke er nødvendige for at nå disse mål,

b) gives disse virksomheder mulighed for at udelukke konkurrencen for en væsentlig del af de pågældende varer.

Ingen af de hér undersøgte aftaler og former for samordnet praksis er blevet anmeldt til Kommissionen, således at en anvendelse af EØF-traktatens artikel 85, stk. 3, i henhold til artikel 4, stk. 1, i forordning nr. 17 principielt ikke kan komme i betragtning af formelle årsager.

1. Patentlicensaftalerne faldt heller ikke ind under artikel 4, stk. 2, nr. 2, litra b), i forordning nr. 17. Dette var i det mindste tilfældet for forpligtelsen til kun at sælge rigge fremstillet efter det tyske patent sammen med brættyper, der på forhånd var godkendt; denne forpligtelse begrænsede nemlig licenstagerne ikke blot i henseende til udnyttelsen af licensrettighederne, dvs. udøvelse af patentretten, men derudover deres mulighed for at afgøre, om og i hvilket omfang de ville konkurrere på markedet for brætter, som ikke er omfattet af det tyske patent. Om end markederne for rigge og brætter er beslægtede, idet riggene kun kan anvendes sammen med et bræt som endeligt produkt, så må de to markeder dog anses for separate, hvad angår efterspørgsel. På samme måde gik også aftalens bestemmelser om beregning af licensafgifterne på grundlag af salgsprisen for det komplette sejlbræt samt bestemmelserne om pligt til at forsyne brættet med en licenspåtegning ud over grænserne for de konkurrencebegrænsninger, som i henhold til artikel 4, stk. 2, pkt. 2, litra b), ikke behøver at blive anmeldt.

Nævnte bestemmelse finder heller ikke anvendelse på forpligtelsen til at anerkende gyldigheden af WSI/Ten Cate's varemærker, idet disse netop ikke er omfattet licenstagernes licenser. Bestemmelsen finder heller ikke anvendelse på den Ostermann og Shark pålagte forpligtelse til ikke at anfægte de af licensen omfattede rettigheder, idet hensigten med den ikke var at begrænse licenstagerne i udøvelsen af licensrettighederne, men at hindre dem i at anfægte selve eksistensen af de af licensen omfattede rettigheder.

I øvrigt ses det heller ikke, at betingelserne i EØF-traktatens artikel 85, stk. 3, skulle være opfyldt, idet:

— licensernes begrænsning til kun at omfatte bestemte brættyper og pligten til at opnå godkendelse for nye brætter havde umiddelbart kun begrænsende virkninger på produktionen og fordelingen af varerne; de kvalitets- og sikkerhedskrav til det af licensen omfattede produkt, der går ud over patentrettens specifikke genstand, kan imidlertid i det enkelte tilfælde føre til en forbedring af produktionen af varer og sikre forbrugerne en andel af fordelen herved; derfor kan det heller ikke nægtes, at også licensgiveren principielt har en interesse i overholdelsen af sådanne normer; selv om han ikke står over for forbrugeren i licensområdet som fabrikant og sælger af den af licensen omfattede genstand, så kan der dog hos forbrugeren opstå særlige forestillinger om patenthaverens identitet og om »værdien« af dennes patentbeskyttede opfindelse, hvad enten den er blevet kendt gennem diskussionen i offentligheden, patenthaveren har gjort opmærksom på sig selv gennem opfindelsespåtegningen, eller forbrugeren møder denne som sælger på markeder uden for licensområdet; i en opstilling af sådanne normer ligger der imidlertid også visse farer for licenstagernes selvstændighed som erhvervsdrivende og fare for konkurrencefriheden på det pågældende marked som sådant; sådanne normer må derfor begrænse sig til det objektivt nødvendige, på forhånd og entydigt og detaljeret meddeles licenstageren og gælde uden forskel for alle licenstagere og for licensgiveren; disse betingelser er ikke blevet opfyldt i det foreliggende tilfælde på baggrund af den upræcise formulering i den relevante aftaleklausul; dette gælder så meget mere, som kontrollen med brætterne samtidig skulle tjene til at sikre en konkurrencemæssig »afstand« mellem alle parter;

— forpligtelsen til kun at sælge rigge sammen med komplette surfapparater udgør udelukkende en begrænsning af fordelingen af varerne;

— forpligtelsen til at betale licensafgifter på grundlag af salgsprisen for komplette windsurfere samt forpligtelsen til at mærke sejlbrætterne »fremstillet på licens fra Hoyle Schweitzer» tjente alene til at sikre og forstærke de ovennævnte konkurrencebegrænsninger;

— fastlæggelsen af licenstagernes produktionssted, deres forpligtelse til at anerkende bestemte varemærker som retsgyldige samt Ostermanns og Sharks forpligtelse til ikke at anfægte de patenter, for hvilke der er meddelt licens, medfører heller ingen forbedringer eller fordele af den i EØF-traktatens artikel 85, stk. 3, omhandlede art.

2. Salgsaftalerne mellem Akutec, WSC og Ostermann og detailhandlerne i Forbundsrepublikken Tyskland faldt heller ikke ind under bestemmelsen i artikel 4, stk. 2, nr. 1, i forordning nr. 17. forbudet i aftalerne mod levering til andre videreforhandlere gjaldt nemlig begrænsning tillige for eventuelle leverancer til videreforhandlerne i andre medlemsstater og indeholdt dermed et eksportforbud, således at også import og eksport i denne bestemmelses forstand var omfattet af disse aftaler.

I øvrigt ses der heller ikke med hensyn til disse begrænsninger at foreligge omstændigheder, der kunne tale for en fritagelsen i henhold til EØF-traktatens artikel 85, stk. 3. Ganske vist blev de detailhandlere, der således blev bundet, i aftalerne benævnt »specialiserede forhandlere«, og de pågældende virksomheder har også påstået, at det som følge af sejlbræts særpræg var nødvendigt at føre kontrol med forhandlernes kvalifikationer. Ingen af de pågældende virksomheder har imidlertid nævnt objektive kriterier, efter hvilke forhandlerne reelt er blevet udvalgt. I øvrigt ville det — selv om der eksisterede et i sig selv tilladt selektivt salgssystem — i alle tilfælde være en for vidtgående begrænsning med et fuldstændigt forbud mod enhver form for levering til andre videreforhandlere, dvs. også til videreforhandlere i selve salgssystemet.

III. ANVENDELSE AF ARTIKEL 15, STK. 2, LITRA a), I FORORDNING NR. 17

I henhold til artikel 15, stk. 2, litra a), i forordning nr. 17, kan Kommissionen ved beslutning pålægge virksomheder bøder på mindst tusind og højst en million regningsenheder, idet sidstnævnte beløb dog kan forhøjes til 10 % af omsætningen i det sidste regnskabsår i hver af de virksomheder, som har medvirket ved overtrædelsen, såfremt de forsætligt eller uagtsomt overtræder bestemmelserne i EØF-traktatens artikel 85, stk. 1. Ved fastsættelsen af bødens størrelse skal der tages hensyn til både overtrædelsens grovhed og dens varighed.

1. Skyldspørgsmålet

a) *Patentlicensaftaler*

Selv om WSI og licenstagerne oprindeligt måtte være gået ud fra, at forbudet mod separat levering af rigge, beregning af licensafgift efter salgsprisen for den komplette windsurfer og anbringelse af licenspåtegningen på surfbrættet ville være omfattet af det tyske patent i den form, den oprindelige anmeldelse havde, kunne de allerede på tidspunktet fra den endelige udformning af patentskriftet, som Deutsches Patentamt havde foretaget i begyndelsen af 1974 med hensyn til bekendtgørelsen af patentet den 27. juni 1974, ikke længere opretholde denne opfattelse i god tro. Alene den måde, hvorpå dette patentskrift kom i stand, samt ordlyden af det viste klart, at der var tale om en begrænsning af patentbeskyttelsen til kun at omfatte riggen. Når WSI i verserende retssager mod tredjemand fastholdt, at patentbeskyttelsen i Forbundsrepublikken Tyskland tillige omfattede brættet, og at de nævnte begrænsninger derfor skulle være dækket af patentrettens specifikke genstand, kan en fastholdelse af dette standpunkt — i det mindste i relation til anvendeligheden af EØF-traktatens konkurrenceregler — i hvert fald ikke fjerne uagtsomhedsantagelsen. Det samme gælder, selv om det skulle konstateres, at uafhængige sælgere af surfbrætter under visse omstændigheder kunne gøre sig skyldige i »indirekte patentindgreb«. I det mindste licenshaverne kan nemlig levere rigge til enhver og købe brætter af enhver i deres egenskab af personer, der er berettigede til at udnytte opfindelsen. Licenstagernes skyld i forbindelse med de nævnte begrænsninger må imidlertid bedømmes som ringe, idet de har måttet underkaste sig de betingelser herom, som WSI stillede, for overhovedet at opnå licens. Også ved gennemførelsen af licensaftalerne var det i første række WSI, der insisterede på en overholdelse af begrænsningerne, og som især søgte at hindre separat levering af ringe, således at skylden med hensyn til anvendelsen af artikel 15, stk. 2, i dette spørgsmål alene ligger hos WSI, medens der ikke bør pålægges licenstagerne bøder.

Ved vurderingen af WSI's skyld tager Kommissionen hensyn til, at der hidtil ikke foreligger nogen beslut-

ning vedrørende konkurrencebegrænsninger af den her omhandlede art.

Den skyld, der må tillægges WSI, Ostermann og Shark for det mellem dem aftalte forbud mod at anfægte det patent, hvortil der var givet licens, må ses fuldstændig uafhængigt af deres bedømmelse af patentsituationen. Allerede i den nævnte kommissionsmeddelelse om patentlicensaftaler af 24. december 1962 blev sådanne ikke-angrebsklausuler ikke nævnt som værende ubetænkelige i relation til anvendeligheden af EØF-traktatens artikel 85, stk. 1. siden 1972 har Kommissionen til stadighed i sine beslutninger påpeget sådanne klausulers uforenelighed med denne bestemmelse (1). De berørte parters eventuelle ukendskab til denne retssituation må i det mindste betragtes som grov uagtsomhed. Den skyld, der tilkommer licenstagerne Ostermann og Shark, må imidlerid også her bedømmes som ringe, da de også måtte underkaste sig denne betingelse fra WSI, også på det punkt skal der kun pålægges WSI en bøde.

Herimod anfører WSI, at virksomheden havde måttet acceptere denne aftaleklausul, idet den oprindelig var blevet aftalt af Ten Cate med de pågældende virksomheder, og disse virksomheder havde nægtet enhver ændring af aftalerne ved licensaftalens overgang. Denne forklaring kan imidlertid ikke følges, da det for ikke-angrebsklausulens vedkommende drejer sig om en aftale, der udelukkende belaster licenstagerne. Den er heller ikke blevet bekræftet af dem.

b) *Konkurrencebegrænsninger med hensyn til afsætningen*

Det har allerede fra 1964 været fast praksis i Kommissionens beslutninger (2), som ofte er blevet bekræftet af Domstolen for De europæiske Fællesskaber (3), at eksport- eller reimportforbud, der er pålagt eneforhandlere, samt forbud, der er pålagt de øvrige videreforhandlere, mod at levere til andre videreforhandlere, udgør en overtrædelse af Fællesskabets konkurrenceregler, idet de er egnet til at afskærme de nationale markeder, for så vidt som sådanne begrænsninger går ud over de grænser, der er fastlagt ved forordning nr. 67/67/EØF, og som ikke er strengt nødvendige for overholdelsen af kravene i selektive distributionssystemer.

Virksomhederne Ostermann, Akutec, Klepper, Shark og WSC, der har medvirket til disse konkurrencebegrænsninger, har forsætligt overtrådt et af de grundlæggende forbud i Fællesskabets konkurrenceregler; i alle de nævnte tilfælde var det direkte formål nemlig at afskærme de pågældende nationale markeder fuldstændigt. Det forhold, at de pågældende virksomheder muligvis i det enkelte tilfælde ikke har været klar over rækkevidden af disse regler, er uden betydning, idet de under alle omstændigheder var klar over og tilstræbte den konkurrencebegrænsende virkning af deres aftaler (4).

2. Overtrædelsens grovhed og varighed

a) *Patentlicensaftaler*

Forbudet mod separat salg af rigge samt begrænsningerne i forbindelse hermed vedrørende beregningen af licensafgifterne og anbringelsen af licenspåtegningen havde i betydeligt omfang påvirket udbudet af windsurf-apparater på det tyske marked. Andre leverandører af brætter fra Fællesskabet, der ønskede at introducere brætter på det tyske marked sammen med de på licens fremstillede rigge, blev dermed i princippet helt afskåret herfra, også selv om dette i praksis ikke altid lykkedes fuldstændigt. Denne virkning måtte allerede have slået mærkbart igennem fra de tyske patentmyndigheders bekendtgørelse af patentet den 27. juni 1974 og endnu mere efter den endelige patentmeddelelse (afgørelse af 31. marts 1978), idet leverandører senest fra dette tidspunkt var afhængige af licenstagernes levering af rigge, såfremt de ikke ønskede at løbe den åbenbare risiko for søgsmål angående patent. Disse restriktioner virkede endeligt i fuldt omfang efter afslutningen af søgsmålet ved Bundespatentgericht om meddelelse af det af licensen omfattede patent (kendelse af 28. november 1979), hvor gyldigheden af patentet i det væsentlige blev bekræftet. Det må derfor antages, at disse konkurrencebegrænsninger allerede har haft mærkbare virkninger for salgsfremstødene for

(1) Beslutning af 9. juni 1972 — Davidson Rubber — EFT nr. L 143 af 23. 6. 1972, s. 31 navnlig s. 32 (tysk udgave); beslutning af 18. juli 1975 — Kabelmetal/Luchaire — EFT nr. L 222 af 22. 8. 1975, s. 34 navnlig s. 35; beslutning af 2. 12. 1975 — A.O.I.P./Beyrard — EFT nr. L 6 af 13. 1. 1976, s. 8 navnlig side 12.

(2) Jf. beslutning af 23. september 1964 — Grundig/Consten — EFT af 20. oktober 1964, side 2545/64 ff. (tysk version); jf. desuden f.eks. beslutning af 1. december 1976 — Miller International — EFT nr. L 357 af 29. december 1976, side 40 ff.; beslutning af 23. december 1977 — BMW Belgium N.V. — EFT nr. L 46 af 17. februar 1978, side 33 ff.; beslutning af 14. december 1979 — Pioneer hi-fi-udstyr — EFT nr. L 60 af 5. marts 1980, side 21 ff.; beslutning af 25. november 1980 — Johnson & Johnson — EFT nr. L 377 af 31. december 1980, side 16 ff.

(3) Dom af 13. juli 1966, Sml. 1965—1968, side 245 ff. — Grundig/Consten; jf. ligeledes dom af 1. februar 1978, Sml. 1978, side 131 ff. — Miller International; dom af 12. juli 1979, Sml. 1979, side 2435 ff. — BMW Belgium N.V.

(4) Jf. Domstolens dom af 1. februar 1973, Sml. 1978, side 131 ff., navnlig præmis 18 — Miller International.

sejlbrætter i 1978 og 1979, og for salgsfremstødene i 1980 og 1981.

For så vidt angår den ikke-angrebsklausul, som WSI har pålagt Ostermann og Shark, skal der navnlig tages hensyn til, at det patentbeskyttede sejlføringssystem i øjeblikket anses for at være det eneste brugbare på markedet, og at patentet dermed også økonomisk er af meget stor betydning.

b) *Konkurrencebegrænsninger med hensyn til afsætningen*

Det er meget vanskeligt konkret at vurdere omfanget af de ellers mulige varebevægelser, der forhindres gennem de salgsbegrænsninger, som Ostermann, Akutec, Klepper og Shark har aftalt med eneimportører i andre medlemsstater, og som Ostermann, Akutec og WSC har aftalt med detailhandlere i Forbundsrepublikken Tyskland. De har været i kraft i to til tre år. Da de her nævnte begrænsninger er i direkte modstrid med Fællesskabets integrationspolitik, da deres varighed har været af en ikke ubetydelig længde, må de derfor principielt anses for at være alvorlige. Det må imidlertid tages i betragtning, at de deltagende virksomheder kunne påvise, at salgsbegrænsningerne i mange tilfælde ikke blev overholdt; der blev kun af Ostermann og kun i begrænset omfang truffet foranstaltninger herimod. Ved fastsættelsen af bødens størrelse spiller, ud over omsætningen, også antallet af de konkurrencebegrænsende salgsaftaler, de pågældende virksomheder har indgået, en rolle.

IV. ANVENDELSE AF ARTIKEL 3 I FORORDNING Nr. 17

Konstaterer Kommissionen, at der foreligger en overtrædelse af bestemmelserne i EØF-traktatens artikel 85 eller 86, kan den i henhold til artikel 3 i forordning nr. 17 pålægge de deltagende virksomheder at bringe overtrædelsen til ophør.

Der ganske vist ikke længere, efter at de nævnte aftaler er blevet ophævet, noget behov — i det mindste ikke i den form, aftalerne er blevet undersøgt i her — for at pålægge de deltagende virksomheder at bringe overtrædelserne til ophør. Der er imidlertid fortsat en interesse i at få fastslået en tidligere eksisterende overtrædelse. Dette følger dels af artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 idet der for en række af disse overtrædelser pålægges bøde., Det gælder imidlertid tillige for de konkurrencebegrænsende aftaler, for hvilke der ikke pålægges bøder, idet det over den interesserede offentlighed er nødvendigt at få klarlagt, hvorledes Kommissionen stiller sig til disse aftaler i deres helhed; navnlig de klagende parter har en interesse heri —

TRUFFET FØLGENDE BESLUTNING:

Artikel 1

1. Følgende bestemmelser i de patentlicensaftaler, der blev indgået indtil 1981/82 mellem WSI og licenstagerne Ostermann, Shark, Akutec, SAN, Klepper og Marker, udgjorde en overtrædelse af bestemmelserne i EØF-traktatens artikel 85, stk. 1:

1) forpligtelsen for licenstagerne til kun at benytte de af licenserne omfattede patenter til fremstilling af sejlbrætter, hvis brætter forinden var blevet godkendt af WSI;

2) forpligtelsen for licenstagerne til ikke at sælge de under det tyske patent nr. 19 14 602.4.-22 fremstillede rigge separat og uden de af WSI godkendte brætter;

3) forpligtelsen for licenstagerne til at betale licensafgifter for rigge fremstillet under det tyske patent nr. 19 14 602.4.-22 udelukkende på basis af nettosalgsprisen for et komplet sejlbræt;

4) forpligtelsen for licenshaverne til at mærke de af dem solgte sejlbrætter med påtegningen «fremstillet på licens fra Hoyle Schweitzer« eller »fremstillet på licens fra WSI;

5) forpligtelsen for licenstagerne til at anerkende ordmærkerne »Windsurfer« og »Windsurfing« samt et som logo betegnet figurmærke med form som et stiliseret sejl som gyldig varemærker.

2. Den mellem WSI og Akutec, S.A.N., Klepper og Marker indeholdte mulighed for at opsige licensaftalen, såfremt licenstagerne indleder, produktion i et område, der ikke er omfattet af patentet, udgjorde en overtrædelse af bestemmelserne i EØF-traktatens artikel 85, stk. 1.

3. Den i aftalerne med Ostermann og Shark fastlagte forpligtelse for licenstagerne til ikke at anfægte de af licenserne omfattede patenter udgjorde en overtrædelse af bestemmelserne i EØF-traktatens artikel 85, stk. 1.

Artikel 2

1. Forbudene i de under litra a) til d) omhandlede salgsaftaler mod, at den pågældende detailhandler leverer uden for sit aftaleområde, eller den i samme aftale omhandlede pligt or detailhandleren til at indhente fabrikantens samtykke til at foretage sådanne leverancer, udgjorde overtrædelser. af bestemmelserne i EØF-traktatens artikel 85, stk. 1:

a) aftalerne mellem Akutec og Horwa, Taselaar, Ertisport og Rafly;

b) aftalerne mellem Ostermann og Thijs og d'Ieteren;

c) aftalerne mellem Klepper og Telstar, Intersurf, Media Loisirs og Citabel Sports;

d) aftalen mellem Shark og Renka Sport.

2. Det forbud, som kan udledes af de under litra a) til c) omhandlede aftaler mod, at detailhandlere leverer varer omfattet af aftalen til andre videreforhandlere i andre medlemsstater, udgjorde ligeledes en overtrædelse af bestemmelserne i EØF-traktatens artikel 85, stk. 1:

a) de af Akutec til detailhandlere udstedte »forhandlerpas«;

b) de af Ostermann med detailhandlere indgåede »partneraftaler«;

c) de af WSI med detailhandlere indgåede »partneraftaler«.

Artikel 3

Der pålægges:

1. Virksomheden WSI en bøde på i alt 50 000 (halvtreds tusinde) ECU, svarende til 113 793 DM forbudet mod separat levering af rigge (artikel 1, stk. 1, nr. 2), forpligtelsen til at betale licensafgifter på basis af nettosalgsprisen for det komplette apparat (artikel 1, stk. 1, pkt. 3), forpligtelsen til at anbringe en licenspåtegning på windsurf-apparatets bræt (artikel 1, stk. 1, pkt. 4) samt det faktiske forbud mod at producere i områder, der ikke er omfattet af patentet (artikel 1, stk. 2), samt aftalen om ikke-angrebsklausul (artikel 1, stk. 3).

2. Bøderne de eksportforbud, der er pålagt eneforhandlerne i andre medlemsstater samt de forbud mod at levere til andre videreforhandlere, som er pålagt handelsvirksomhederne i Forbundsrepublikken Tyskland.

1) virksomheden Ostermann en bøde på 15 000 (femten tusinde) ECU, svarende til 34 138 DM;

2) virksomheden Akutec en bøde på 10 000 (ti tusinde) ECU, svarende til 22 759 DM;

3) virksomheden Klepper en bøde på 10 000 (ti tusinde) ECU, svarende til 22 759 DM;

4) virksomheden Shark en bøde på 5 000 (fem tusinde) ECU, svarende til 11 379 DM;

5) virksomheden WSC en bøde på 5 000 (fem tusinde) ECU, svarende til 11 379 DM;

De nævnte beløb skal inden tre måneder fra meddelelsen af denne beslutning indbetales på konto nr. 260/00/64910 tilhørende Kommissionen for De europæiske Fællesskaber i Bankhaus Sal. Oppenheimer, Köln.

Artikel 4

Denne beslutning er rettet til:

1. Windsurfing International Inc.,
   a) 1955 190th Street, Torrance,
   California 90509,
   USA;
   b) Att.: Hr. patentagent Axel Hansmann,
   c/o Licht, Schmidt, Hansmann & Hermann,
   Albert-Rosshaupter-Str. 65,
   D-8000 München 70.

2. Windglider Fred Ostermann GmbH,
   Comotorstr. 12,
   D-6636 Überherrn-Altforweiler.

3. Shark Wassersportgeräte GmbH,
   Auf den Höhen,
   D-2830 Bassum,

4. Akutec Angewandte Kunststofftechnik GmbH,
   Stäblistr. 6,
   D-8000 München 71.

5. S.A.N. Warenvertriebsgesellschaft m.b.H.,
   Rötelstr. 30,
   D-7107 Neckarsulm.

6. Klepper Beteiligungs GmbH & Co. Bootsbau KG
   Klepperstr. 18,
   D-8200 Rosenheim.

7. Marker Surf GmbH,
   Hauptstr. 51—53,
   D-8100 Garmisch-Partenkirchen.

8. Windsurfing Central GmbH,
   Hainburgstr. 47,
   D-6054 Rodgau.

Denne beslutning kan tvangfuldbyrdes i henhold til EØF-traktatens artikel 192.

Udfærdiget i Bruxelles, den 11. juli 1983.

På Kommissionens vegne

Frans ANDRIESSEN

Medlem af Kommissionen